

SAĞLIĞIN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE SAĞLIK POLİTİKASI

Doç.Dr. Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

1. Sağlık Güvencesi Yolunda

Sosyal Güvenlik Kavramı

- Sosyal güvenlik terimi, “**sosyal risk**” olarak adlandırılan kimi olayların sonuçlarını onarma düşüncesi ile sıkı sıkıya bağlıdır.
- Sosyal risk hem sosyal güvenlik politikalarının hem de sosyal güvenlik sistemlerinin varlık nedenidir.
- Bu olgu, Uluslar arası çalışma rgt (ILO)’nn 28 Haziran 1952 tarih ve 102 sayılı Sözleşmesi’yle de kabul edilmiştir.

Sağlık Güvencesi Yolunda Sosyal Güvenlik ve Sosyal Riskler

1. Genel Olarak Sosyal Riskler

Gerek ILO'nun 102 sayılı Sözleşmesi gerekse ulusal hukuk sistemlerinde belirlenen sosyal riskler şunlardır:

- İş Kazası ve Meslek Hastalıkları
- Hastalık
- Analık
- Sakatlık
- Yaşlılık
- Ölüm (sağ kalan hak sahiplerinin korunması)
- Ailevi yükler
- İşsizlik

Bu riskler genel olarak üç kümede toplanabilir:

- Mesleksel riskler (iş kazaları ve meslek hastalıkları)
- Fizyolojik riskler (Hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, lm)
- Sosyo-ekonomik riskler (Ailevi yükler, işsizlik)

Sağlık Güvencesi Yolunda

Sosyal Güvenlik ve Sosyal Riskler

2. Ortaya ıkış nedenlerine göre sosyal riskler:

- Sosyal yaşama bağlı olan risklerdir: Savaş, işsizlik, trafik kazası vb.
- **“Bireyleri bu risklere karşı koruma sosyal güvenlik politika ve sistemlerinin temel amacıdır”** denmektedir.
- Hastalık ve yaşlılık sosyal yaşama bağlı bir risk midir? Issız bir adada yaşayan Robinson Cruzoe'nun böyle bir riski yok mudur?
- Sosyal yaşama bağlı oldukları halde kimi riskler sosyal güvenlik kapsamında değildir. rn. savaş gibi

Sağlık Güvencesi Yolunda

Sosyal Güvenlik ve Sosyal Riskler

3. Sonuçlarına göre sosyal riskler

Bireyler zerindeki etkilerine bakılan risklerdir.

a) Kazançların elde edilmesini etkileyen sosyal riskler (gelirleri azaltan)

rn. - alışma gücünü azaltan ve yok eden hastalık, yaşlılık, sakatlık gibi fizyolojik riskler;

- Çalışma gücünün kullanımını önleyen işsizlik gibi sosyo-ekonomik riskler

- İş kazaları ve meslek hastalıkları gibi mesleksenel riskler

b) Kazançların kullanımını etkileyen sosyal riskler (giderleri arttıran)

– rn. Hastalık, analık

Sağlık Güvencesi Yolunda GENİŞ ANLAMDA SOSYAL GÜVENLİK

Sosyal güvenlik kavramı **dar** ve **geniş** anlamda tanımlanabilmektedir. Kavram dinamik bir niteliğe sahip olduğu için sosyal risklerin etkisini azaltmak amacıyla ortaya çıkmıŐ olmasına rağmen, ekonomik ve sosyal geliŐmelere bağlı olarak yepyeni bir içerik ve görünüm kazanmıŐtır.

1. Sosyal güvenlik ve bireysel ekonomik güvence:

Günümüzde geleneksel olarak sosyal risklerin sonuçlarını onarmak amacıyla ortaya çıkmıŐ olan sosyal güvenlik politikaları, konunun yalnızca bir yönünü oluşturmaktadır.

Öbür yönleriyle bu politikaların temel amacı, Lord Beveridge'in deyimiyile; "**bireye, yaŐamının her döneminde yeterli bir gelir düzeyi sağlayarak onun güvenlik gereksinimini tatmin etmektir**". Bu bağlamda siyasal iktidar, sosyal risk anlayıŐını bir kenara iterek, gelir kaynakları belirli bir sınırın altına düŐen tüm vatandaŐlara, asgari bir yaŐam düzeyi sağlamaktadır. "**Asgari gelir güvencesi**". Bu durum, bireysel ekonomik güvenceyi sağlamaya yönelik bir yeniden dağıtım sisteminin varlığını ortaya koymaktadır.

Sağlık Güvencesi Yolunda

GENİŞ ANLAMDA SOSYAL GÜVENLİK

2. Sosyal güvenliğin önleyici fonksiyonu:

Sosyal güvenlik başlangıçta daha çok sosyal risklerin birey üzerindeki zararlı etkilerini ortadan kaldırma yönünde çaba göstermiştir. Ancak, çok kısa bir süre içinde, riskleri önlemenin sonuçlarını onarmaktan daha gerçekçi olacağı anlaşılmıştır.

Onarıcı teknikleri önleyici tekniklerle tamamlamak hem bireyin hem de toplumun çıkarınadır. Bunun içindir ki çağdaş sosyal politikalarda, örn. işsizlik ve sağlık gibi konularda önleyici çabalara daha geniş yer verilir.

Bu açıdan geniş anlamda sosyal güvenlik sistemi, **“Bir ülke halkının bu gününü ve yarınını güven altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum kurulmuş olan bir kurumlar bütünü”** olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede, sosyal güvenlik politikaları ile ulusal sosyal politikaları birbirinden ayırmak mümkün değildir.

Örn: Hastalık riskine karşı koruyucu önlemler ile genel sağlık politikası, işsizliği önleyici önlemler ile istihdam politikası gibi.

Sağlık Güvencesi Yolunda

GENİŞ ANLAMDA SOSYAL GÜVENLİK

3. Sosyal güvenlik ve kiŐiliđin geliştirilmesi:

Bireylere ekonomik güvence sağlamak özünde herkese kiŐiliđini geliŐtirme olanağı vermektedir. Bu durumda, sosyal güvenlik politikalarının temelinde kiŐiliđin geliştirilmesi, hatta insanın mutluluğu yatmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 22.maddesi,

“Herkes, toplumun bir bireyi olarak sosyal güvenlik hakkına sahiptir; sosyal güvenlik, bireyin onuru, kiŐiliđinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tatmin edilmesi temeline dayanır”.

Sağlık Güvencesi Yolunda

DAR ANLAMDA SOSYAL GÜVENLİK

- Çağdaş sosyal güvenlik sistemleri, bireyin yaşamını olumsuz yönde etkileyen tüm riskleri değil, onun ekonomik güvencesini ilk anda sarsabilecek **sosyal riskleri** kapsamına almıştır. Bunlar dersin başında sayılan mesleksen, fizyolojik ve sosyo-ekonomik risklerdir. Bu durum, sosyal güvenliğin kapsamını daraltmıştır.
- Bu çerçevede sosyal güvenlik kavramı, **sosyal riskle karşılaşan bireylerin ekonomik güvencelerini sağlamaya yönelik yeniden dağıtım konusundaki örgütlenmenin tümünü** oluşturmaktadır.

GELENEKSEL KORUMA TEKNİKLERİNİN YETERSİZLİĞİ VE ÖZGÜN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNİN KAÇINILMAZLIĞI

1. Geleneksel Koruma Teknikleri:

1. Bireysel bir teknik: Para biriktirme (tasarruf):

“Kara günün dostu olmaz”.

Tasarruf, gelecekteki bir harcama için bugünkü harcamadan kaçınmayı ifade eder.

Yöntemleri: bankalarda mevduat hesapları açtırma, tahvil, hisse senedi, altın ve döviz satın alma, mülk edinme vb.

2. Başka kişilerin katılımını gerektiren teknikler

- Yardım

Örf ve gelenekler, dini ve ahlaki etkenler, aile bireyleri arasında yardımlaşma, kamu otoritelerinin yoksullara yaptığı yardımlar vb.

-Hukuki sorumluluk

Üçüncü bir kişinin zarar verici eyleminin varlığı gerekir. Ayrıca kusurun kanıtlanması, sorumlu kişinin ödeme gücünün olması da gerekir.

GELENEKSEL KORUMA TEKNİKLERİNİN YETERSİZLİĞİ VE ÖZGÜN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNİN KAÇINILMAZLIĞI

3. Toplu teknikler (Yardımlaşma Sandıkları)

Ticari amaç taşımayan ve sigorta tekniğine dayanan yardımlaşma sandıkları, sosyal tehlikelere karşı kendilerini güvence altına almak isteyen ve aynı koşullar içinde bulunan bir topluluğun oluşturduğu, bu topluluk üyelerinden birinin karşılaştığı riskin yükünü topluluğun öteki üyeleri arasında dağıtan ve üyelerin temsilcileri tarafından yönetilen kurumlardır. **Toplu tasarruf** ve **dayanışma** iki temel ilkedir.

Avrupa'da Ortaçağ'da ortaya çıkmışlardır. İngiltere'de "Friendly Societies", Fransa'da "Mutualite" adını alan sandıklar, üretim ve tüketim kooperatifleri kurmuşlar; hastalık, kaza, sakatlık ve yaşlılık gibi sosyal riskler karşısında işçilere belli ölçüde yardım sağlamışlardır.

Osmanlı İmp. da da meslek kuruluşu olan loncalar içinde başlamıştır. "**Orta Sandığı**" veya "**Teavün Sandığı**" adlarını almışlardır.

GELENEKSEL KORUMA TEKNİKLERİNİN YETERSİZLİĞİ VE ÖZGÜN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNİN KAÇINILMAZLIĞI

d) Özel sigorta

Riskin mali sonuçlarını bir topluluk arasında yayma ilkesine dayanır.

Kar amacına dayalıdır.

Ödenen prim karşılığında belli bir teminat alınır.

İsteğe bağlıdır.

2. Sağlık Güvencesi Yolunda

Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi

1. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Batı lkelerindeki Tarihsel Gelişimi

A. Sosyal güvenlik sistemlerinin oluşumunu hazırlayan ekonomik ve sosyal koşullar

- A. Ortaçağ'da durum
- B. XVI.yy'dan itibaren devletin oluşturduğu kurumlar
- C. XVIII.yy'daki felsefi düşünceler
- D. 1789 Fransız Devrimi (eşitlik ve özgürlük düşünceleri)
- E. 1783 tarihli İnsan Hakları Bildirgesi
- F. Ekonomik liberalizm öğretisi (bırakınız yapsınlar bırakınız geğsinler)
- G. Sanayi Devrimi'nin doğurduğu çalışma ve yaşama koşulları

B. İlk sosyal güvenlik sistemleri ve zellikleri

Batı Avrupa'da sosyal güvenlik sistemlerinin gelişim dönemleri

- Klasik dönem (1883 Bismarck Almanya'sı)
- I. Dünya Savaşı sonrası dönem

2. Sağlık Güvencesi Yolunda Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi

1. İş kazaları ve meslek hastalıklarının doğurdukları zararın tazminine ilişkin ilk sistemler
2. İlk sosyal sigorta sistemleri

A- Almanya'da İlk Sosyal Sigorta Sistemi

a) **Sistemin oluşumunu hazırlayan faktörler (ekonomik, politik ve hukuksal)**

b) **Sosyal reformun kapsamı**

1883 tarihli hastalık sigortası

1884 tarihli iş kazaları sigortası

1889 tarihli sakatlık ve yaşlılık sigortaları

c) **Sistemin özellikleri**

Kapsam: Başlangıçta ücretleri belirli bir miktarın altında olan sanayi işçileri, daha sonra öteki ücretliler.

Sistem büyük ölçüde özel sigorta tekniğinin uyarlanmasına dayalı.

Yeni ilkeler: Zorunluluk, primler branşlara göre kazanca dayalı olarak işçi ve işveren arasında dağıtılmış, primlerin yanı sıra devlet katkısı var.

B- İngiltere’de İlk Sosyal Sigortalar

- a) 1601 tarihli “Yoksullar Yasası”
- b) 1897 tarihli Yasa’ya göre iş kazası halinde işveren sorumluluğu bulunmakta
- c) 1908 tarihli yaşlılık yardımı yasası
- d) 1911 Ulusal Sigorta Yasası (hastalık, sakatlık, işsizlik)
- e) 1942 “Beveridge Raporu” İngiliz Sosyal Güvenlik Sistemi

C- Fransa’da İlk Sosyal Sigortalar

- a) 1893 tarihli Tıbbi Yardım Yasası
- b) 1893 tarihli İş Kazası Sigortası
- c) 1894 maden işçileri, 1909 demiryolu işçileri için özel düzenlemeler
- d) İlk sosyal sigortalar yasası 5 Nisan 1928 (iş kazası, sosyal sigortalar, aile ödenekleri).

2. Sağlık Güvencesi Yolunda Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Gelişimi

3) Aile ödeneklerini ngren İlk Sistemler

nc uygulamalar Fransa ve Belçika'da.

İlk yasal düzenlemeler 1922 yılında Yeni Zelanda'da, 1930 yılında Belçika'da. Fransa 1932.

C) Çağdaş Sosyal Güvenlik Düşüncesine nclk Eden Sistemler

1. 14 Ağustos 1935 tarihli ABD Sosyal Güvenlik Yasası'nın ngrdğ Sistem
2. Yeni Zelanda'nın Sosyal Güvenlik Sistemi
3. Yeni Bir Sosyal Güvenlik Kuramı: Beveridge Raporu
 1. Genellik ve sigorta yardımlarında teklik ilkesi
 2. Yönetimde birlik ilkesi
 3. Primlerde teklik ve vergilerde katkı sağlama ilkesi
 4. Sosyal güvenlik sisteminin "tam istihdam" ve "ulusal sağlık" politikalarıyla desteklenmesi

3. Sağlık Güvencesi Yolunda Sosyal Güvenliğin Amaçları

- Sosyal güvenliğin amacı, çalışma gücünü, beden ve ruh sağlığını devam ettirmek için gelir kaynaklarını sürekli yada geçici bir biçimde yitirenlere toplum olarak yardım etmek suretiyle onların gereksinimlerin tutsaklığından kurtarmaktır (Talas, 1997:398).
- Sosyal güvenlik yalnızca bireylere ekonomik güvence sağlamakla yetinmemekte, gelirin yeniden dağıtımına da katkıda bulunmaktadır.

3. Sağlık Güvencesi Yolunda Sosyal Güvenliğin Amaçları

- ILO'ya göre sosyal güvenliğin temel amaçları:
 - Yoksulluğu ortadan kaldırmak, tüm insanların sağlık hizmetlerine erişimini arttırmak, insana yakışır iş ve yaşama koşulları yaratmak yoluyla gelir güvencesizliğini azaltmak,
 - eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri azaltmak,
 - yasal düzenlemeler yoluyla yeterli yardım sağlamak. Bu yardımlar sağlanırken ulusal, etnik veya toplumsal cinsiyet ayrımcılığının olması ile mali denebilirlik, verimlik ve sürdürülebilirliği sağlamak (ILO, 2011).

Kaynakça

- Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza/ Caniklioğlu, Nurcan (2010). *Sosyal Güvenlik Hukuku* (13.Bası). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- ILO (2011). *Social Security for Social Justice and a Fair Globalization*. ILO, Geneva.
- Talas, Cahit (1997). *Toplumsal Ekonomi Çalışma Ekonomisi* (7.Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.